

ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК

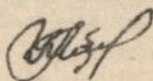
На правах рукопису

ПОПОВА Любов Леонтівна

**ЦІНОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ
РИНКУ М'ЯСА ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.02.03. - Організація управління,
планування і регулювання
економіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ - 1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті аграрної економіки УААН

Науковий керівник: доктор економічних наук,
професор, член-кореспондент УААН
Шпичак Олександр Михайлович

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гудзиський Олег Дмитрович
кандидат економічних наук
Коржинський Михайло Пахомович

Провідна організація: Інститут економіки НАН України, м. Київ

Захист відбудеться 1 липня 1997 року на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д.01.58.01 Інституту аграрної економіки УААН за адресою: 252127,
м. Київ - 127, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3 поверх

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці інституту

Автореферат розіслано 31 травня 1997 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

Малік М. Й.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00751143 (L)

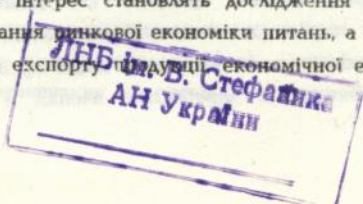
І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. При переході України до ринкової економіки виникла необхідність вдосконалення, адаптації до ринкових умов механізму господарювання в АПК і, насамперед, найважливішого його елементу - цінового механізму з метою забезпечення високої ефективності виробництва та достатнього рівня споживання продовольства населенням. Для цього потрібні глибокі науково-аналітичні дослідження агр продовольчого ринку. Його складовою, яка дає можливість проаналізувати розвиток ринкових процесів і на цій основі розробити рекомендації по їх регулюванню, є ринок м'яса великої рогатої худоби.

У структурі виробництва і споживання м'яса в Україні частка яловичини складає близько половини, а отже великою мірою впливає на формування м'ясного потенціалу країни. На сучасному етапі відбувається значний спад виробництва м'яса великої рогатої худоби, погіршення економічних показників господарювання в галузі, зниження якості продукції. Таке становище склалося внаслідок не вигідності виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах суспільного сектора, насамперед, через недосконалий ціновий механізм; відсутність еквівалентності товарообміну між сільським господарством і галузями, що його обслуговують; послаблення державної підтримки тваринництва тощо. Зниження попиту на яловичину внаслідок різкого падіння купівельної здатності населення справляє враження надвиробництва за ненасиченої потреби в м'ясній продукції.

Недосконалість, незбалансованість існуючого ринку м'яса великої рогатої худоби зумовлює необхідність його цілеспрямованого формування. Важливого значення набуває вплив держави на рівень купівельної здатності населення та забезпечення стабільної доходності сільськогосподарським товаровиробникам. Механізм формування ринку дуже динамічний, включає комплекс елементів, систему взаємовідносин, які постійно видозмінюються. Зважаючи на певну новизну досліджуваної проблеми, наукових розробок її вітчизняними економістами-аграрниками недостатньо. Теоретико-методологічні основи ціноутворення, концептуальні положення щодо формування ринку м'яса великої рогатої худоби, державне регулювання цих процесів у відповідності до сучасних умов потребують подальшої розробки.

Науковий і практичний інтерес становлять дослідження недостатньо розроблених за умов формування ринкової економіки питань, а саме оцінки кон'юнктури м'ясного ринку, експорту і впливу економічної ефективності

виробництва яловичини в господарствах населення, стимулювання якості м'яса її продукції.

У зв'язку з вищезазначеним виникла потреба комплексного аналізу сучасного стану національного ринку м'яса великої рогатої худоби, визначення перспектив розвитку, основних напрямів його формування через ціновий механізм, що зумовило актуальність теми дисертаційної роботи, як з наукової, так і практичної точок зору.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз існуючого ринку м'яса великої рогатої худоби, розробка науково-методичних засад і практичних рекомендацій по вдосконаленню цінового механізму його розвитку і стабілізації в умовах переходу до ринку.

У відповідності до поставленої мети вирішувалися наступні завдання:

- ⇒ провести аналіз кон'юнктури м'ясного ринку, виявити ступінь збалансованості, тенденції, що намітилися в його розвитку;
- ⇒ проаналізувати зміни у структурі витрат виробництва і переробки м'яса великої рогатої худоби і фактори, що їх зумовили;
- ⇒ визначити економічну ефективність, дослідити її рівень на всіх стадіях руху продукції від виробництва сировини до споживача м'ясної продукції в суспільному секторі та в приватних господарствах;
- ⇒ вивчити і оцінити досвід ціноутворення і державного регулювання продовольчого ринку в країнах з розвинутою економікою;
- ⇒ розробити принципи побудови цін на м'ясо великої рогатої худоби в умовах переходу до ринкових відносин.

Предмет та об'єкти дослідження. Предметом дисертаційного дослідження є теоретичні і методичні основи цінового механізму в умовах переходу до ринку, практичне застосування його при формуванні ринку м'яса великої рогатої худоби. Об'єктом дослідження є сільськогосподарські підприємства по виробництву яловичини суспільного та приватного секторів, переробні підприємства, сільськогосподарські ринки, окремі посередницькі структури України, а для деталізованого вивчення - Київської області. Дослідження приватного сектора проводилося на базі окремих особистих підсобних господарств Вінницької та Кіровоградської областей.

Методологія та методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів, законодавчі і нормативні акти органів державної влади країни з питань розвитку АПК, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем ціноутворення і

формування товарних ринків. У проєкті роботи застосовувалися такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний, монографічний, статистичних групувань, кореляційно-регресійного аналізу, індексний, розрахунково-конструктивний, експертних оцінок тощо.

Інформаційною базою дослідження були дані Міністерства сільськогосподарства і продовольства, Міністерства статистики, Державного митного комітету України, виробничого об'єднання "Київваринпром", річні звіти сільськогосподарських підприємств, первинні документи окремих господарств Київської області, матеріали обстежень приватних господарств, спеціальна література з досліджуваних питань тощо. Розрахунки та оформлення роботи здійснювалися на IBM PC в середовищі Windows 3.11 з використанням пакетів Excel, Word та Corel Draw.

Наукова новизна та перелік самостійно отриманих автором результатів дослідження, що виносяться на захист:

- проведено комплексний аналіз ринку м'яса великої рогатої худоби в умовах становлення ринкової економіки;
- виявлено фактори і ступінь впливу на попит і пропозицію яловичини, визначено потенційні регіональні ринки її збуту;
- досліджено тенденції експорту великої рогатої худоби і м'яса, розроблено пропозиції щодо врегулювання наповненості вітчизняного ринку і подальшого розвитку експортної діяльності;
- здійснено співставлення економічної ефективності виробництва яловичини в господарствах суспільного та приватного секторів і виявлено чинники, що її зумовили;
- сформовано основні методичні принципи вдосконалення системи ціноутворення на продукцію м'ясного підкомплексу;
- обгрунтовано доцільність поєднання вільного ціноутворення і виваженого державного регулювання ринку м'яса великої рогатої худоби, визначено методи підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- удосконалено методи цінового стимулювання якості м'ясної сировини.

Практичне значення наукових результатів дослідження полягає в тому, що висунуті пропозиції і рекомендації можуть бути використані для розробки заходів по формуванню і стабілізації ринку м'яса великої рогатої худоби, його наповненості високоякісною м'ясною продукцією. Значимість становлять запропоновані автором підходи до формування і застосування гарантованих цін підтримки сільськогосподарського виробництва м'яса великої рогатої худоби, визначення нормативної собівартості продукції;

пропозиції по вдосконаленню взаємовідносин між товаровиробниками і переробниками великої рогатої худоби; напрями цінового стимулювання якості яловичини.

Апробація та запровадження результатів дослідження. У процесі проведення науково-дослідних робіт автором використовувалися різноманітні форми апробації одержаних результатів: обговорення із спеціалістами і керівниками підприємств АПК, обласних та районних органів управління, науки; публікації, впровадження.

Матеріали досліджень апробовані вченою радою Інституту аграрної економіки при затвердженні наукового звіту відділення ціноутворення та інфраструктури ринку за 1991 - 1995 рр.

Окремі пропозиції і рекомендації по вдосконаленню системи цін на м'ясо великої рогатої худоби, зокрема по оперативному визначенню собівартості продукції, становленню взаємовигідних інтеграційних зв'язків між товаровиробниками і переробниками запроваджені і використовуються в господарствах виробничого об'єднання "Київтваринпром".

Публікації. Результати досліджень та основні положення дисертації опубліковані у 4 працях, в тому числі в колективній монографії і 3 статтях у вітчизняних журналах.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаної літератури; викладена на 145 сторінках комп'ютерного тексту, містить 24 таблиці, 25 діаграм, 1 рисунок, 9 додатків. Бібліографічний список включає 120 літературних джерел.

У першому розділі "Теоретичні основи економічного механізму формування ринку сільськогосподарської продукції" розкрито суть поняття "економічний механізм", розглянуто його структуру в світлі ринкових змін, що відбуваються в країні. На основі вивчення праць вітчизняних та зарубіжних вчених розглянуто теоретичні положення ціноутворення в умовах становлення ринкової економіки. Проаналізовано досвід розвинутих країн щодо участі держави у формуванні ринку яловичини.

У другому розділі "Аналіз існуючої системи функціонування ринку м'яса великої рогатої худоби" проведено оцінку кон'юнктури ринку м'ясної продукції; проаналізовано зміни у структурі витрат виробництва і переробки яловичини і фактори, що їх зумовили; досліджено економічну ефективність на всіх стадіях процесу виробництва і доведення м'ясної продукції до споживача в суспільному секторі та приватних господарствах.

У третьому розділі "Удосконалення цінового механізму формування ринку м'яса великої рогатої худоби" викладено пропозиції по удосконаленню системи цін на м'ясо великої рогатої худоби; обґрунтовано доцільність поєднання вільного ціноутворення і державного регулювання ринку за нинішніх умов, насамперед, по забезпеченню стабільної доходності сільськогосподарським виробникам; визначено економічні стимули підвищення якості м'ясної продукції.

II. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

Оцінка кон'юнктури м'ясного ринку за період 1990 - 1996 рр. показала наступне:

- В Україні скорсталося виробництво м'яса на 51,5%, зокрема яловичини на 47,2% (табл. 1). Спад відбувався в основному за рахунок господарств суспільного сектора. В особистих підсобних господарствах населення виробництво м'яса дещо коливалося, а яловичини і телятини збільшилося в 2,3 раза. Частка цього сектора у загальному виробництві м'яса зросла з 29 до 58%, у тому числі яловичини з 9 до 38%.

Зменшення виробництва м'яса в суспільному секторі відбулося за рахунок:

- ⇒ скорочення поголів'я худоби та птиці: великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі - на 49%, свиней - на 63%, птиці - на 86%;
- ⇒ зниження продуктивності тварин: середньодобовий приріст на вирощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби знизився на 47% і становив у 1996 р. 230 г, а приріст живої маси свиней знизився на 49% і становив 117 г;
- ⇒ погіршення відтворення стада та технологічної дисципліни на фермах.

Методом факторного аналізу встановлено, що 68% загального зменшення валового приросту великої рогатої худоби відбулося внаслідок зниження продуктивності тварин і 32% за рахунок скорочення поголів'я продуктивної худоби. Групування господарств суспільного сектора за рівнем продуктивності великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі показали, що кількість господарств з низькими середньодобовими приростами (164 г) - збільшилася з 1,3% у 1990 р. до 17,6% у 1995 р., середньорічне поголів'я тварин з таким приростом вросло з 1 до 17,6%.

Спад виробництва м'ясної продукції відбувся по всій вертикалі галузевої структури підкомплексу. Промисловий виробіток м'яса (включаючи субпродукти I категорії) у 1996 р. зменшився на 73% проти 1990 р., ковбасних

Таблиця 1. Виробництво та структура м'яса в Україні в забійній вазі, тис. т.

Види м'яса	Роки						США 1988 р.
	1990	1992	1994	1995	1996	1996 р. в % до 1990 р.	
Яловичина і телятина							
тис. т	1986	1656	1427	1186	1048	52,8	
% до всього	45,6	48,7	53,3	51,7	49,6		38,9
Свинина							
тис. т	1576	1180	916	806,9	789	50,0	
% до всього	36,2	34,7	34,2	35,2	37,3		25,4
Баранина і козятина							
тис. т	46	35	44	39,5	32,0	69,6	
% до всього	1,0	1,0	1,6	1,7	1,5		0,5
М'ясо птиці							
тис. т	708	498	265	235	218	30,8	
% до всього	16,2	14,6	9,9	10,2	10,3		34,1
М'ясо інших видів							
тис. т	42	32	26	26	26	61,9	
% до всього	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2		1,1
Всього м'яса							
тис. т	4358	3401	2677	2294	2113	48,5	

виробів - на 86%. Петужност. м'ясопереробних підприємств у 1995 р. були завантажені на 40,5%, тоді як у 1990 р. на 87%. В окремих областях цей показник був ще нижчим, зокрема у Донецькій - 10,1%, Дніпропетровській - 19,2%.

• Споживання м'яса і м'ясопродуктів, зокрема яловичини, постійно зменшується і все більше не відповідає раціональним нормам харчування. Так, у 1995 р. споживання м'яса і м'ясопродуктів на душу населення в рік становило 38,5 кг (з них 19,9 кг - яловичини та телятини), що складає 45,3% науково-обгрунтованої Київським НДІ гігієни харчування норми.

За незадоволеної потреби попит на м'ясну продукцію перебуває на низькому рівні. Основними причинами є наступні:

⇒ істотне зниження рівня грошових доходів населення (кореляційно-регресійний аналіз показав найбільший його вплив на попит - коефіцієнт кореляції 0,92);

⇒ значне підвищення роздрібних цін відносно доходів населення (вплив цін на попит менший - коефіцієнт кореляції 0,62).

Відомо, що продукти харчування, у тому числі і яловичина, є товарами нееластичного попиту. Але в силу низької платоспроможності населення

реакція споживачів на підвищення цін досить чутлива. Розрахований коефіцієнт цінової еластичності $E = -0,95$ означає, що при збільшенні ціни на 1% попит скорочується на 0,95%.

• Відстеження цін на м'ясо і м'ясопродукти показало, що в державній і кооперативній торгівлі вони зростали вищими темпами, ніж на сільськогосподарських ринках. В результаті обсяги продажу м'яса і м'ясопродуктів у державній торгівлі зменшилися майже в 5 раз.

Для оцінки потенційних можливостей збуту яловичини проведено територіальне сегментування ринку за інтегральним показником (добуток трьох індексів, що характеризують попит: густина населення на 1 кв. км, їх грошові доходи, середні ціни на яловичину). На території України виділено три сегменти. Найбільш широкий ринок збуту яловичини виявлено в шести областях: Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Харківській, Київській та Львівській, а також в містах Києві та Севастополі. Найнижчі потенційні можливості збуту - в Волинській, Житомирській, Рівненській, Херсонській областях.

• За даними Державного митного комітету в 1995 р. з України було вивезено 254,3 тис. голів великої рогатої худоби, що перевищило рівень 1993 р. у 10,2 раза, 1994 р. - у 3 раза. Найбільшими імпортерами української худоби були Ліван - 49% усього експорту та Туреччина - 36%. З усього експорту 62 % реалізовано на умовах бартеру. Основним покупцем м'яса великої рогатої худоби в забійній вазі була Росія, яка імпортувала 71% загального експорту свіжої і 91% мороженої яловичини.

Активним експортером великої рогатої худоби в 1995 р. була Київська область, з якої вивезено 26,3 тис. голів. Це перевищило рівень 1994 р. на 80% і становило 10% експорту великої рогатої худоби з України.

Після прийняття Закону України "Про вивіз (експортне) мито на живу худобу і шкіряну сировину" в травні 1996 р. експорт великої рогатої худоби скоротився в три рази, як наслідок - знизився рівень внутрішніх закупівельних цін. Посередницькі фірми сконцентрували свою діяльність на експортуванні мороженої яловичини в Росію.

Падіння обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах суспільного сектора супроводжувалося погіршенням основних параметрів економічної ефективності (табл. 2), що значною мірою зумовлено недосконалим ціновим механізмом.

Результати аналізу свідчать, що собівартість м'яса великої рогатої худоби постійно зростає, структура її змінюється. Головною причиною є збільшення

матеріальних витрат внаслідок здорожчання матеріально-технічних ресурсів, що входить виробникам з I сфери АПК, а також зниження економічних показників господарювання.

Таблиця 2. Економічна ефективність виробництва м'яса великої рогатої худоби в господарствах суспільного сектора України в 1990 - 1996 рр.

Показники	1990	1992	1994	1995	1996*
Середньодобовий приріст, г	431	293	270	259	230
Виробнича собівартість 1т приросту, тис. крб.	2,5	66,2	23310,0	154980,0	3722,4
Прямі затрати праці на 1т приросту, люд.-год.	384,2	568,1	673,7	774,1	973,4
Витрати кормів на 1т приросту, т корм. од.	11,7	16,4	17,5	17,7	19,6
у т.ч. концентратів, т корм. од.	2,5	3,2	3,7	3,8	3,3
Середня жива вага 1 голови реалізованої на забій, кг	357	317	285	258	244
Повна собівартість 1 т живої ваги, тис. крб.	2,5	31,3	9258,6	63584,9	1471,4
Середня реалізаційна ціна 1 т живої ваги, тис. крб.	3,0	72,3	11929,0	50745,0	827,0
Рівень рентабельності, %	20,0	131,0	28,8	-20,2	-43,8

* вартісні показники у гривнях

У досліджуваному періоді істотно погіршився рівень годівлі тварин. Витрати кормів на одну голову великої рогатої худоби зменшилися з 19,4 до 16,5 ц к. од., у тому числі концентрованих - з 4,1 до 2,7 ц к. од. Зменшується частка кормів іншого походження: молока і продуктів його переробки, відходів м'ясної і рибної промисловості, кормових дріжджів, мінеральних добавок тощо, які поряд з концентрованими є джерелом повноцінного кормового білка. В результаті витрати кормів на 1 т приросту великої рогатої худоби збільшилися з 11,7 до 19,6 т к. од.

Недостатня забезпеченість кормами та низька їх якість є основним фактором зниження продуктивності худоби. Кореляційно-регресійний аналіз показав наявність досить тісного зв'язку між собівартістю яловичини та продуктивністю тварин ($r = -0,75$) і більш тісного - між собівартістю та трудомісткістю виробництва яловичини ($r = 0,99$). Внаслідок зменшення середньодобових приростів молодняка великої рогатої худоби і погіршення технічної забезпеченості галузі прямі затрати праці на виробництво

яловичини зросли в 2,5 раза. Кількість господарств, які мали найвищу трудомісткість 1 ц приросту великої рогатої худоби 120 люд.-год. і більше, склала у 1995 р. 30,5% проти 4,1% у 1991 р.

Збільшення витрат на виробництво м'яса великої рогатої худоби у сільському господарстві спричиняє підвищення вартості м'ясопродукції у переробній галузі. Однак, в структурі собівартості 1 т яловичини I категорії по АТ "Київський м'ясокомбінат" частка витрат на м'ясну сировину зменшилася з 94,7% у 1991 р. до 75,9% у 1995 р. Випереджаюче зростання цін на промислові товари, роботи, послуги відносно закупівельних цін на м'ясну сировину зумовило збільшення питомої ваги енергетичних витрат (палива, стиснутого повітря, холоду), плати за користування кредитами тощо.

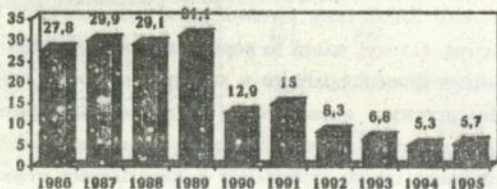
Реформування цінової політики в агропромисловому комплексі України відбувалося безсистемно, незважаючи на наявність ґрунтовних наукових розробок. У результаті сільськогосподарські виробники, які знаходяться на початку виробничого циклу, опинилися в невигідному становищі. Ціни, за якими вони реалізували свою продукцію, не заміщали їм понесених витрат. Тому виробництво м'яса великої рогатої худоби останнім часом стало збитковим. Групування показали, що галузь тваринництва була в 1995 р. збитковою у 73,8% сільськогосподарських підприємств. Видимість рентабельності у 1991-1994 рр. склалася внаслідок високого рівня інфляційних процесів, що спотворювало реальну картину господарської діяльності. Ми дотримуємося думки, що в умовах інфляції з метою отримання реальних величин собівартості продукції розрахунки доцільно проводити за методикою оперативного визначення витрат виробництва, розробленою у відділі ціноутворення та інфраструктури ринку Інституту аграрної економіки УААН.

Непослідовність, запізнення з прийняттям урядових рішень і проведенням відповідних заходів, зменшення цінової підтримки аграрного сектора призвело до істотного порушення паритету цін не на користь тваринників. За нашими підрахунками, якщо у грудні 1990 р. співвідношення цін на дизельне паливо і велику рогату худобу становило 1 : 29,5, то в кінці 1995 р. лише 1 : 2,3. Вочевидь, здатність виробників яловичини по купівлі пального зменшилася в 12,8 рази. Для купівлі трактора ЮМЗ в грудні 1990 р. селянину потрібно було реалізувати 4,4 т живої маси великої рогатої худоби, а в грудні 1995 р. - уже 27,4 т, тобто в 6,2 рази більше. Як наслідок такого диспаритету цін скоротився обсяг придбання господарствами матеріально-технічних ресурсів.

Погіршення економічної ефективності і скорочення обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби спричинено також різними темпами зростання

цін на окремі види продукції сільського господарства. Співвідношення цін на зерно і велику рогату худобу (зерновий еквівалент реалізаційної ціни великої рогатої худоби в 1986-1995 рр.) у колективних сільськогосподарських підприємствах і радгоспах України демонструє діагр. 1. Якщо в 1986 р. воно становило 1 : 27,8, то в 1994 р. - 1 : 5,3, у 1995 р. - 1 : 5,7, тоді як бажаним є таке, яке склалося у світовій практиці, наприклад у США - 1 : 14,7.

Діаграма 1. Зерновий еквівалент реалізаційної ціни великої рогатої худоби в КСП і радгоспах України в 1986 - 1995 рр.

Обсяг реалізації великої рогатої худоби громадськими господарствами у 1996 р. зменшився в 2,5 рази порівняно з 1991 р., у тому числі заготівельними організаціями в 5,4 рази. Слід зазначити, що ціни заготівельних організацій на 2,6% перевищували середні по усіх каналах. Однак, тривалі затримки з виплатою коштів за продукцію - істотна причина скорочення обсягів збуту великої рогатої худоби м'ясопереробним підприємствам. Шукаючи шляхи вигіднішої реалізації, своєчасної отримки готівки, господарства збільшили обсяги продажу м'яса на ринку, через власні магазини, ларки, палатки. Частка цього каналу у структурі реалізації великої рогатої худоби зростає з 5,9 до 33,8%. Населенню реалізовано 22,7% загального обсягу проти 4,8%, незважаючи на те, що ціни були нижчими, ніж середні.

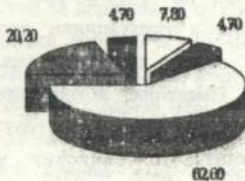
Вигіднішим за інші канали збуту великої рогатої худоби для товаровиробників суспільного сектора у 1995 р. був експорт. Ціни, за якими іноземці скуповували худобу у Київській області, принаймні на 20% перевищували рівень закупівельних цін вітчизняних м'ясопереробних підприємств. При бартерних угодах за 1 кг живої ваги худоби виробники отримували 3,5 - 4,2 кг дизельного палива. В умовах фінансового дефіциту навіть незначне підвищення цін було для товаровиробників важливим, розрахунки здійснювалися без затримок, інколи й авансом. Проведений порівняльний аналіз економічних показників ефективності господарювання підприємств суспільного сектора України і господарства - експортера КСП

"Нова Україна" показав, що саме вивіз великої рогатої худоби за кордон дозволив останньому отримати прибутки від реалізації м'яса великої рогатої худоби у 1995 р. на рівні 40% рентабельності на фоні збитковості цієї галузі у більшості господарств України. Експорт великої рогатої худоби склав конкуренцію вітчизняній переробній галузі.

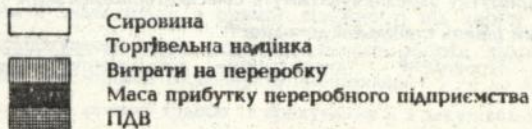
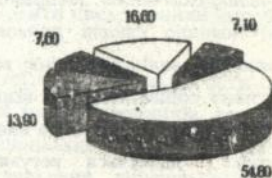
Комплексне дослідження рентабельності м'яса великої рогатої худоби на всіх стадіях процесу виробництва і доведення кінцевого продукту до споживача дало змогу зробити висновок, що значна частина створеного в сільському господарстві прибутку перерозподіляється в переробну промисловість, торгівлю, тоді як сільськогосподарські підприємства несуть збитки (табл. 2). Виробництво яловичини та ковбасних виробів у переробній промисловості прибуткове (рівень рентабельності в 1996 р. становив відповідно 9,1 і 6%).

Монопольне становище несільськогосподарських галузей АПК, відсутність єдиних методологічних підходів до формування цін призвели до того, що темпи зростання оптових та роздрібних цін на яловичину випереджали темпи зростання закупівельних цін на велику рогату худобу в 7,4 і 10,5 рази, в результаті чого частка сільського господарства в структурі роздрібною ціни яловичини зменшувалася. Зокрема, по АТ "Київський м'ясокомбінат" з 62,6% у I кв. 1992 р. до 54,8% у I кв. 1996 р. (діагр. 2, 3).

Діаграма 2. Структура роздрібною ціни I т яловичини I категорії на АТ "Київський м'ясокомбінат" в I кварталі 1992 р., %

Діаграма 2. Структура роздрібною ціни I т яловичини I категорії на АТ "Київський м'ясокомбінат" в I кварталі 1996 р., %

Останнім часом все більшу частку в структурі реалізованої м'ясної продукції, зокрема яловичини, займає приватний сектор. В умовах зниження зайнятості в громадському господарстві і життєвого рівня сільського населення, особисте підсобне господарство - один із шляхів вирішення проблем самозабезпечення продовольством і надходження доходів. З метою визначення економічної ефективності виробництва і реалізації яловичини в господарствах приватного сектора було проведено анкетування особистих підсобних господарств селян Кіровоградської і Вінницької областей, підстеження формування собівартості продукції. Встановлено, що виробництво яловичини в господарствах населення, на відміну від громадських господарств, прибуткове. Головним чинником є ресурсозберігаюче маловитратне господарювання приватника і реалізація продукції в основному на сільськогосподарських ринках, ціни на яких в середньому в 1,5 рази вищі. За умови державної підтримки, наявності відповідної інфраструктури приватний сектор здатний стати *надійним* товаровиробником вагомої частки загального обсягу яловичини в Україні.

Результати проведеного аналізу дали можливість виділити основні напрями удосконалення системи ціноутворення на яловичину, а саме: комплексний підхід до формування цін на продукцію всіх галузей (сфер) м'ясного підкомплексу за єдиною методологічною основою; створення системи цін (закупівельних, оптових, роздрібних), яка забезпечувала б рівновигідні міжгалузеві економічні взаємовідносини в підкомплексі; раціональне співвідношення вільного ціноутворення і державного регулювання; наближення внутрішніх цін на м'ясо великої рогатої худоби до світових.

Методологічними засадами формування цін на м'ясо великої рогатої худоби повинно стати ринкове ціноутворення з урахуванням попиту і пропозиції та концепція ціни виробництва. В основу останньої покладено нормативну собівартість і норму прибутку. Показник норми прибутку дає можливість розрахувати економічно обгрунтовану для кожної галузі масу прибутку і являється регулятором виробництва в ринкових умовах. Сформовані за концепцією ціни виробництва еквівалентні ціни на м'ясо великої рогатої худоби з врахованим середнім для промисловості рівнем норми прибутку забезпечуватимуть сільськогосподарським товаровиробникам належний рівень стабільної доходності.

м'яса великої рогатої худоби виявило *необхідність дієвої державної підтримки тваринницьких галузей, зокрема скотарства*. Для цього потрібно використовувати не застарілі, а прогресивні ринкові методи, зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів. Враховуючи досвід державного регулювання ринку в розвинутих країнах та національні особливості, автором визначено пріоритетні напрями цілеспрямованого формування ринку м'яса великої рогатої худоби в Україні.

З метою забезпечення потреби в яловичині необхідно ввести систему квотування її виробництва. Квоти надавати лише тим господарствам, які мають середньодобовий приріст великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі на рівні 390 г і більше та собівартість 1 т приросту нижче нормативної. В найближчій перспективі квотовану продукцію закуповувати за цінами підтримки на рівні нормативної собівартості і 5% рентабельності з метою забезпечення хоча б простого відтворення галузі. Розрахунок нормативної собівартості 1 т приросту великої рогатої худоби на 1.01.97 р. (табл. 3) виконано спеціалістами відділення ціноутворення та інфраструктури ринку за участю автора під керівництвом члена-кореспондента УААН Шпичака О. М. В дисертаційній роботі проведено обґрунтування кожної статті виробничих витрат. На продукцію, що вироблятиметься зверх квоти, і для всіх інших господарств повинен діяти режим вільного ціноутворення.

Вдосконаленню економічних взаємовідносин в м'ясному підкомплексі сприятиме створення різних агроформувань ринкового типу на основі *інтеграції галузей даної вертикальної структури*. При цьому розподіл прибутку слід здійснювати за кінцевим результатом, на велику рогату худобу встановлювати розрахункову ціну, яку згодом корегувати. Для вирішення цінових питань доцільно створювати *узгоджувальні комісії* на рівні районів, областей та держави. В ці комісії повинні входити представники виробництва, переробки, торгівлі та незалежні експерти.

Політика щодо експорту великої рогатої худоби повинна бути гнучкою, враховувати в рівній мірі інтереси сільських товаровиробників, переробників та держави. Врегулювання наповненості національного ринку м'ясом великої рогатої худоби слід досягати шляхом введення вищезгаданих квот і забезпечення сільськогосподарським виробникам відтворювальних цін.

Особливого змісту в ринкових умовах набуває питання *якості м'ясної продукції*. Рівень її знаходиться в прямій залежності від якості вихідної сировини. За досліджуваний період реалізація великої рогатої худоби вищої вгодованості всіма категоріями господарств зменшилася з 74 до 49%. Щодо оцінки якості великої рогатої худоби та врахування її в закупівельних цінах

Таблиця 3. Нормативна собівартість 1 тонни приросту великої рогатої худоби станом на 1 січня 1997 р.

Статті витрат	Витрати на тону основної продукції		Структура витрат, %
	В натуральному виразі	В гривнях	
1. Оплата праці (пряма і непряма), люд.-год.	667,4	540,30	19,3
2. Нарахування на оплату праці (49%)	x	264,75	9,4
3. Корми (без пального), т. к. од.	12,1	1108,61	39,6
4. Засоби захисту тварин		25,92	0,9
5. Пально-мастильні матеріали, кг в т. ч. в кормах	752	342,91	12,2
	454	207,02	---
6. Електроенергія, кВт-год.	760	49,13	1,8
7. Амортизація (без кормовиробництва)		186,83	6,7
8. Ремонти (поточні, без кормовиробництва)		186,83	6,7
9. Інші матеріальні витрати		67,63	2,4
10. Страхові платежі (без кормовиробництва)		27,73	1,0
11. Виробничі витрати, всього		2800,64	100,0
12. Витрати на побічну продукцію		81,22	
13. Собівартість виробнича		2719,42	

автором на основі глибокого вивчення і аналізу досвіду розвинутих країн рекомендовано наступне. З метою стимулювання вирощування в Україні худоби підвищених вагових кондицій необхідно встановити надбавки до закупівельної ціни на молодняк великої рогатої худоби живою вагою 350 - 400 кг в розмірі 20%, понад 400 кг - 30%. Виплачувати їх з державного бюджету лише тим підприємствам, які приймають участь у державних програмах і мають квоти на виробництво яловичини.

Формуванню ринку м'ясної продукції кращої споживчої якості, забезпеченню високих показників м'ясної продуктивності худоби сприятиме прискорення розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні. Заплановане урядом розширення поголів'я худоби цього напрямку слід підкріпити ціновою політикою підтримки виробників. Пропонуємо найближчим часом закупівлі м'ясної худоби в державні ресурси здійснювати за цінами вищими на 10% від закупівельних.

Висновки

Дослідження ринку м'яса великої рогатої худоби в умовах становлення в Україні ринкових відносин виявило його недосконалість: незбалансованість попиту і пропозиції; неусталеність тощо. Поглиблення негативних тенденцій вітчизняного виробництва і споживання м'яса, збільшення імпорту м'ясних продуктів може становити загрозу продовольчій безпеці держави. За

таких умов зростає значення удосконалення системи ціноутворення відповідно ринковим перетворенням. Цінова політика в м'ясному підкомплексі АПК повинна базуватися на поєднанні вільного ціноутворення і державного регулювання.

Пріоритетними напрямками цілеспрямованого формування ринку м'яса великої рогатої худоби в Україні повинні стати заходи по:

- ♦ забезпеченню рівновігдних міжгалузевих взаємовідносин в м'ясному підкомплексі;
- ♦ підтримці належного рівня доходності сільськогосподарських виробників;
- ♦ формуванню виваженої експортної політики;
- ♦ стимулюванню якості м'ясної продукції, розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства;
- ♦ сприянню виробництва м'яса великої рогатої худоби в особистих підсобних господарствах населення;
- ♦ підвищенню купівельної здатності населення тощо.

ІІІ. ПЕРЕЛІК ПУБЛІКАЦІЙ АВТОРА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кон'юнктура ринку м'яса в Україні // Вісник аграрної науки. - 1996. - № 3, с. 70 - 73.
2. До питання експорту великої рогатої худоби // Економіка АПК. - 1996. - № 9, с. 47 - 49.
3. Аналіз цін і ефективності виробництва м'яса великої рогатої худоби в господарствах громадського сектора України. // Вісник аграрної науки. - 1997. - № 3, с. 76 - 79.
4. М'ясопродуктивний підкомплекс// Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК. - К., 1997. - Розд. 5, гл. 5.2. - с. 446 - 449. (у співавторстві: Сеперович Н. В., Печко В. П., в тому числі належить автору 1,0 сторінка).

Попова Л. А. Ценовой механизм формирования рынка мяса крупного рогатого скота в Украине.

Диссертацией является рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 - организация управления, планирования и регулирования экономики. Институт аграрной экономики УААН, Киев, 1997.

Представлено комплексное исследование рынка мяса крупного рогатого скота в условиях перехода Украины к рыночным отношениям. Основное внимание уделено проблемам его регулирования ценовым механизмом. Разработаны методологические основы и практические рекомендации по усовершенствованию системы ценообразования в мясном подкомплексе АПК, что будет способствовать оживлению производства и формированию стабильного рынка мяса крупного рогатого скота.

Popova L. L. Price Mechanism of the Beef Market Formation in Ukraine.

The thesis is a manuscript.

The thesis submitted for granting a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences according to major 08.02.03. - Organization of Management, Planning and Regulation of Economy at the Institute of Agricultural Economics affiliated with UAAS, Kiev, 1997.

In the thesis the complex investigation of the beef market in transition to a market economy has been presented. Special attention is paid to the problems of market regulation by the tools of price mechanism. Elaborated methodological fundamentals and practical recommendations on improvement of price formation system in the meat subcomplex of AIC are hoped to favour the animation of production and stabilization on the Ukrainian beef market.

Ключові слова: попит, пропозиція, ринок м'яса, формування ринку, ціна, собівартість.

AB 38.038